

Az elárult protestáns princípium

A *sola* („egyedül...”) reformációs elvekkel kapcsolatban gyakran találkozom azzal a félreértéssel, amikor a Szentírást szembeállítják a hagyománnyal (*Sola Scriptura* vs hagyomány), a kegyelmet az érdemmel (*sola gratia* vs érdem), a hitet a cselekedettel (*sola fide* vs cselekedet). De itt igazán arról van szó, hogy minden esetben a *sola* (egyedül) áll szemben az *et* (és) kötőszóval. *Csak a Szentírás vagy Szentírás és tradíció? Csak hit által vagy hit és cselekedetek által? Csak kegyelemből vagy kegyelemből és érdemből? Csak Krisztusért vagy Krisztusért és a munkánkért?*

Ugyanúgy félreértésre adhat okot az a tény is, hogy van négy alapelvünk, amelyik mindegyike kizárólagosságot állít. Hogyan lehet egyidejűleg négy kizárólagosságot állítani? Vannak akik az ellentmondás feloldására sorrendet állítanak fel, és az egyik elvet a többi fölé emelik, de ez sem megoldás, legfeljebb csak a kegyességi irányzatok közötti vonalakat élesíti. Másról van itt szó. Az igazi kérdés az, hogy tehetünk-e valamit Krisztus, a Szentírás, a kegyelem, a hit mellé? A *sola* maga kizárólagosságával nem más, mint lehántás, megtisztítás, definitív egyértelműsítés. Olyan, mint amikor a próféták felemelték szavukat Izraelben a mellékes bálványimádás ellen, a törvény kijátszásának kiskapui ellen, az önmegváltás módszerei ellen, a tisztességtelen alkuk ellen. A reformátori elvek mögötti „*sola*” versus „*et*” alapelvet az a tillichi protestáns princípium fejezi ki, amely tárgytól, vonatkoztatástól független, ezért általánosabb mint bármelyik *sola*.

„A protestáns princípium (mely a prófétai Lélek megnyilatkozása) nem korlátozódik a reformáció egyházaira vagy általában az egyházakra; meghalad minden sajátos egyházat lévén a Lelki Közösség kifejeződése. Minden egyház elárulta már, ideértve a reformáció egyházait is, de mégis munkálkodik minden egyházban, mint ama erő, mely megakadályozza, hogy a profanizálódás és a démonizálódás teljesen megsemmisítse a keresztény egyházakat.”¹

A protestáns princípium mint elemi tiltakozás nemet mond a bálványimádás minden formájára, ez a prófétai Lélek megnyilatkozása. Beleértve azokat a beárazott ígéretéseket, amelyek az önmegváltásra, a boldogság elnyerésére, az időleges célok istenítésére, vagy a jövő megragadására vonatkoznak. Beleértve az egyházon belüli kísértéseket is, amely akár az intézményrendszer biztonságára, akár a kimerevített dogmákra, akár a kizárólagos bibliaértelmezés birtoklására vonatkoznak.

A bálványimádás karakteres formájával szembesülünk abban a történetben, amikor Áron aranyborjút készít. A bálvány félelmetesen fejezi ki a Nietzsche-i hatalomvágyat mint bika, a freudi libidovágyat mint termékenységszimbólum, és a pénzsóvárságot mint aranytárgy. De a birtoklásnak nem is a hatalmi–szexuális–üzleti szempontja a legmegrázóbb, hanem az, hogy ki-ki a maga ékszerét adta bele a bálványba azért, hogy megfelelő arányban részvényese lehessen az új istenségnek. „Ezüstjükből és aranyukból bálványokat készítettek, de csak romlásukra.” (Hós 8,4) A bálványimádással mindig olyan részvénytársaságba csöppenünk, amely által mint részvényesek a befektetett pénzünkkel, időnkkel, energiánkkal felhatalmazva érezzük magunkat az istenképgyártásra. Az egyházon belül ez legtöbbször akkor kísért, amikor egy bizonyos teológiai látás vagy ismeret alapján abban a hitben ringatjuk magunkat, hogy mindenhez értünk és mindent mi tudunk jobban, és emiatt képtelenek leszünk a párbeszédre. Igen, ez azt is jelenti, hogy a protestáns princípium akár önmagával szemben is protestál, ha a bálványgyártás elleni harcban új bálványokat emelünk. Kálvin János szavaival: „az emberi elme, hogy úgy mondjam, mindig is bálványkészítő műhely volt” (Inst 1.11.8). Ennek egyik példája az, amikor a mise, mint kárhozatos bálványimádás elleni protestálás maga is bálványimádás lesz azzal, ha úgy véljük, jobban tudjuk, hogyan működik a sákramentum. A heves küzdelemben, a tudás birtoklásában éppen Kálvint felejtjük, aki a sákramentumot sokkal visszafogottabban titoknak (műsztérion) tartotta (Inst 4.14.2), pont azért, hogy se ostyába, se borba, se saját elméleteinkbe ne zárhassuk bele a végtelent.

Tillich szerint a bálványozás profanizálódásból és démonizálódásból áll. A profanizálódás azt jelenti, hogy a szentet kivisszük a szent köréből (fanumból), és az istentapasztalatot igény szerint

¹Paul Tillich, *Rendszeres Teológia*, Osiris Kiadó, 1991. 543.

lemásolva magunk állítjuk össze istenképünket. A démonizálódás pedig azt, hogy ezt a legyártott istenképet a szent nevében fölmagasztaljuk, mintha Isten lenne. Mindkettőre hajlamosak vagyunk. A bálványimádás sajátos formájával találkozhatunk Luther Márton korában is. A búcsúcédulák a bálványimádás olyan formáját öltötték magukra, ahol az igaz bűnbánat helyett pénzért árultak bűnbocsánatot, föloldozást. Nem maga az összeg nagysága, vagy a pénzgyűjtés célja az alapvető probléma. Látjuk azt a módszert, ahogyan a kárhozat miatti kollektív szorongást tovább táplálták, és az Isten-ember belső kapcsolatát tárgyiasították az üzletben. Erre Melanchthon mutatott rá különösen is élesen, amikor a cselekedetek által elnyerhető kegyelemhirdetésről így ír: „Ezek a henye képmutatók mindig úgy ítélik meg, hogy ők jog szerint érdemlik ki a kegyelmet, akár megvan az a bizonyos hajlamuk, akár nincs, mivel az emberek természetes módon bíznak saját igazságukban; de a megrettent lelkiismeretűek kételkednek és haboznak, ezt követően egyre újabb és újabb cselekedeteket halmoznak egymásra, hogy megnyugodjanak.”² A megrettenés helyett érdemes feltennünk azt a kérdést, hogy van-e bennünk olyan szorongás, amelyet akár magunk, akár mások táplálnak bennünk, ugyanakkor profanizált megoldásokkal kecsegtetnek. A dunakeszi gyülekezetben október 31-én közös bibliaolvasással köszöntöttük a reformáció ünnepét, Nehémiás tudósításából kiindulva (Neh 8) „virradattól délig”. Éppen akkor kerültem sorra, amikor a zsoltárokból a Római levélre váltottunk. Ahogyan az utolsó zsoltárok katartikus dicsőítése magával ragadott minket a teremtett világgal együtt, úgy hántott le minden mellékest a Római levél nyitánya, és hirdette a tiszta evangéliumot. Az a kérdés fogalmazódott meg bennem a *sola* elvekhez kapcsolódóan, hogy a zsoltáros dicséretét hogyan lehetne az egyszerű evangéliumi tisztasággal megélni.

- A szószéki beszédek – amelyekkel célzottan sok embert szólíthatunk meg – valóban igehirdetések-e? Nincsenek-e tele elvárt mondatokkal, mesterkedő fogásokkal, kényszeres ablakokkal, kivezető bevezetésekkel, lényegvesztő befejezésekkel? Nem kellene csak az evangéliumot hirdetni? *Sola Scriptura!*
- Miért törekedünk arra, hogy az igehirdetést az állam tartsa fenn?³ Tudjuk-e Isten Igéjét a politikától, hatalomtól, pillanatnyi érdekeinktől függetlenül hirdetni? Egyedül Krisztust? *Solus Christus!*
- A kortárs óriáscédulák elemi szorongást váltanak ki belőlünk, létünk és életünk értelmét illetően: félünk a bizalmatlanságtól, amikor balról bizalmat kínálnak, félünk a kiszolgáltatottságtól, amikor jobbról védelmet kínálnak, félünk az értékvesztéstől, amikor mindenki moralizál. A félelmetes tudatában tudunk-e bátran ráhagyatkozni a kegyelemre, csak is a kegyelemre? *Sola Gratia!*
- Mivel keveredik még a hitünk, amikor számíthatásokkal rövid távú érdekeket tartunk szem előtt, amikor az átvett intézményekkel, vagy az iskolai hittanórák által tartjuk fenn magunkat ahelyett, hogy a gyülekezeteink lennének a fenntartók? Miért nem irtunk ki minden politikai, emberi protekciót a reménységünk bizonyosságára, a hitünk mellől? *Sola Fide!*

A protestáns princípium megéléséhez bátorság kell. Amikor Paul Tillich a létbátorságról beszél, nem emberi erényről szól, amit magunk elérhetnénk. A keresztyén létbátorság úgy mond igent a létre, hogy teljesen tudatában van a nemlét fenyegetettségének. Ez azt jelenti, hogy minden szorongásunk, halálfélelmünk, kárhozatborzongásunk, ürességiszonyunk ellenére Istentől kapunk bátorságot.

Családunkkal Szarvason jártunk nemrég, a történelmi Magyarország közepénél. A makettországban láttuk Eger várát, ahol a falon ott volt Dobó István saját maga által kitűzött koporsója. Saját létbátorsága belefoglalta a nemlétet, s ez vált kollektív bátorsággá. Azt hiszem, ilyen végleges lenni vagy nem lenni kell ahhoz a bátorsághoz, hogy a prófétai Lélek szóljon általunk.

Egy érett hitű keresztyén testvérem arról, hogy évekig tartó „hitfejlődése” semmi más nem volt, mint a saját maga által gyártott teológiai építmények lerombolása, amelyek újra felépültek, és újra

²Philip Melanchthon, *Apológia, az Ágostai hitvallás védőirata*, Luther Kiadó, 2017, 39.

³Ravaszh László, *Az Újszövetség magyarázata 2.* MRE Sajtóosztály, 1991. 86.

le kellett rombolni. Hamarosan újra vissza kell mennünk az elemi kérdésekhez, mert nem lesznek udvarias gesztusok, alkuk, intézmények, nosztalgikus eszmék, amelyekben bízhatunk. Amikor eltűnnek a sallangok, csak a Szentírásra fogunk figyelni, eltűnnek a kitüntetések, és csak a kegyelemre hagyatkozhatunk, eltűnnek az eredmények és csak hitből élünk, eltűnnek a nagyhatalmú mediátorok, és csak a megöletett Bárány jár közben, és semmilyen más belső, zárt cél nem mozgat, csak Isten dicsőítése. Akárhogyan is, már most is felkészülhetünk erre, magunkkal kezdve: kérdezzük magunkat őszintén a reformátori kizárólagosságról, a protestáns princípiumról. Bár Mózes kőtáblái nem, de az Úr kőtáblái széttörik bálványainkat. (2Móz 32,16kk)

Kodácsy Tamás